

Solenergipark vid Skedala

Landskapsanalys och bedömning av påverkan på kulturmiljön
samt arkeologisk utredning, steg 1
på fastigheten Skedala 6:2/9 och 6:2/10
Halmstads kommun
Hallands län

Pär Connelid & Jonas Carlsson

Kula AB, rapport 2022-11-25

Kula AB

Magasinsgatan 17

432 45 VARBERG

e-post: kula@kulturgeografi.se

mobil: 070-2000778

Rapporttitel: Solenerkipark vid Skedala

Författare: Pär Connelid, Kula AB och Jonas Carlsson, Kulturmiljö Halland

Foto: Samtliga fotografier utom fotomontagen tagna av Pär Connelid, Kula AB

Illustration på framsidan: Drönarbild över bebyggelsen vid Skedala gård

Datum: 2022-11-25

Uppdragsgivare: OX2 AB

Innehållsförteckning

1. Bakgrund, syfte och upplägg	3
2. Landskapshistorisk bakgrund	5
2.1 <i>Landskapet på äldre kartor</i>	6
3. Beskrivning av kulturmiljön vid Skedala gård	9
4. Bedömning av påverkan på kulturmiljön	14
4.1 <i>Solenergiparkens utformning och visuella genomslag</i>	15
4.2 <i>Sammanfattande bedömning av påverkan på kulturmiljön</i>	17
5. Referenser	19

Arkeologisk utredning, steg 1	20
-------------------------------	----

1. Bakgrund, syfte och upplägg

Kula AB har på uppdrag av OX2 AB utfört en kulturhistorisk utredning vid Skedala gård i Snöstorps socken, belägen cirka åtta kilometer öster om Halmstads centrala delar. Arbetet har sin utgångspunkt i OX2:s planer på att etablera en solenergipark på fastigheterna Skedala 6:2/9 och 6:2/10.

Projekteringsområdet består av modern odlingsmark som till stor del sammanfaller med Skedalas äldsta åkrar. Själva gården är idag fränstyckad dessa ytor och ligger strax väster om. Hela den agrara miljön är utpekad som värdefull i Halmstads kommuns kulturmiljöprogram (Ahnlund & Connelid 2014). Länsstyrelsen påtalade därför i det första samrådet behovet av dels en fördjupad landskapsanalys, där påverkan på kulturmiljön som helhet klargörs, dels en bedömning av hur tidigare ej kända fornlämningar kan komma att beröras vid byggnation. Några registrerade fornlämningar finns idag inte inom projekteringsområdet. Resultaten från en arkeologisk utredning steg 1, utförd av Jonas Carlsson på Kulturmiljö Halland, redovisas i andra delen av detta dokument. Båda rapporterna ska fungera som kunskapsunderlag i den fortsatta projekteringen, bland annat i arbetet med miljökonsekvensbeskrivning.

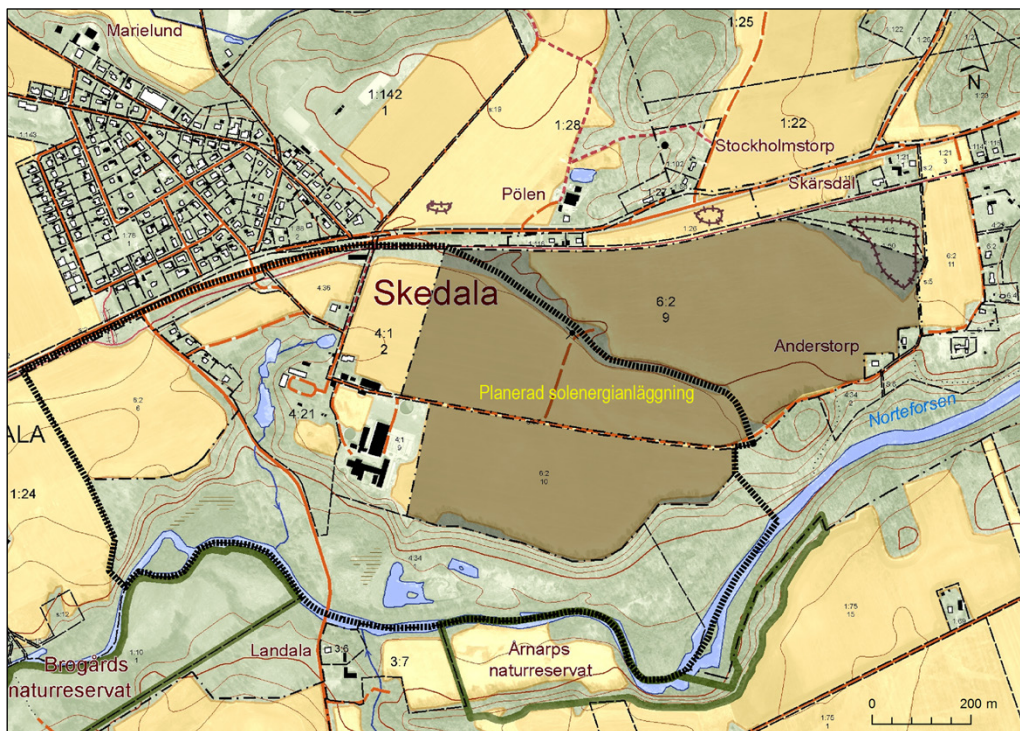
Figur 1. Den planerade solenergiparken vid Skedala ligger cirka åtta kilometer öster om Halmstad.

Inom ramen för båda momenten genomfördes fältbesiktningar på plats i området. Den övergripande kulturmiljöanalysen har av naturliga skäl omfattat en större yta,

att någon systematisk inventering utförts. Vissa avsnitt kontrollerades dock stickprovsmässigt.

I rapportens första del redovisas kulturmiljöanalysen, som har karaktären av landskapshistorisk analys. Dess främsta syfte är att bedöma hur det kulturhistoriska innehållet i landskapet vid Skedala gård påverkas av solcellsanläggningen. Den planerade parken ligger, som redan nämnts, inom miljön Skedala gård i Halmstads kommuns kulturmiljöprogram från 2014. Dess avgränsning visas i figur 2 nedan. Inledningsvis ges en översiktlig landskapshistorisk bakgrund, med utgångspunkt i bland annat äldre lantmäterikartor. Därefter presenteras de viktigaste uttrycken och landskapshistoriska sammanhangen inom det kommunala kulturmiljöintresset. Avslutningsvis analyseras, med utgångspunkt i fältiakttagelser och fotomontage, solenergi parkens påverkan på kulturmiljön. Diskussionerna utgår där ifrån ett ”maxscenari”, det vill säga byggnation inom hela projektområdet.

I rapportens andra del presenteras resultaten från den arkeologiska utredningen.

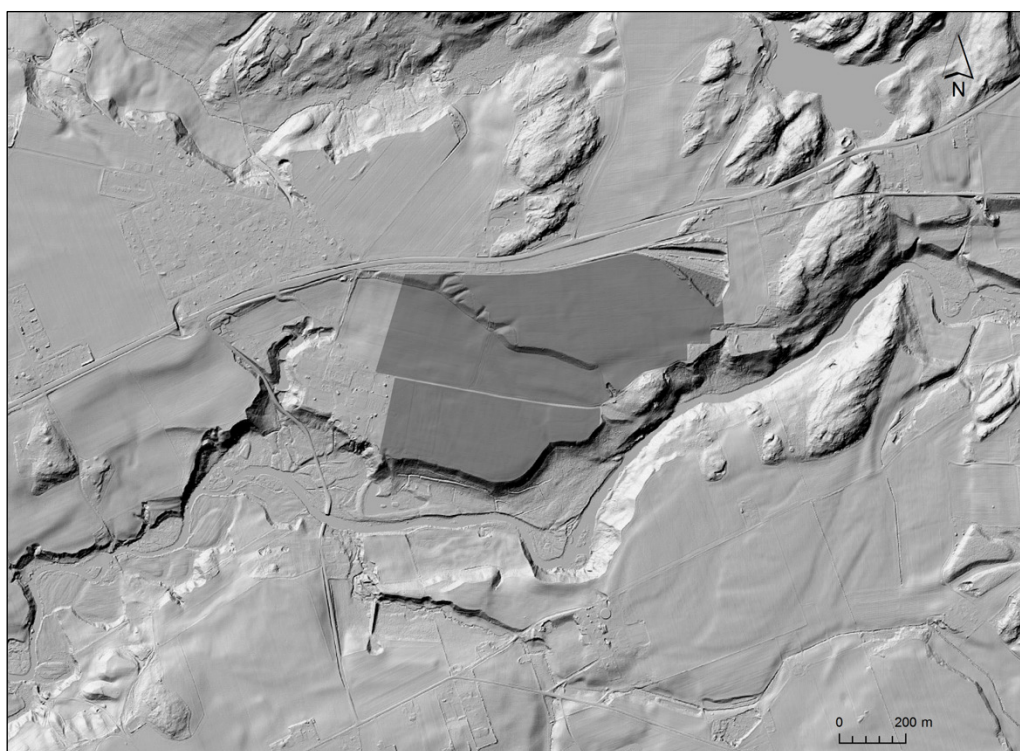
Figur 2. Den planerade solcellsanläggningen (skuggad yta) ligger delvis inom det kommunala kulturmiljöområdet Skedala gård, vars avgränsning visas med tvärstreckad markering.

I kartan ovan redovisas projektområdet för den planerade solenergi parken (skuggad yta). Där redovisas även avgränsningen för det kommunala kulturmiljöintresset Skedala gård (tvärstreckad markering). Som framgår av kartbilden finns strax söder om Fylleån ett par naturreservat.

Verksamhetsområdet vid Skedala berör en cirka 45 hektar stor yta som bedöms kunna producera cirka 25 GWh el på årsbasis, vilket motsvarar en årlig förbrukning för omkring 5 000 hushåll. Förutom solpaneler kommer anläggningen även att innehålla transformatorstationer, tillfartsvägar, materialbodar med mera. Hela området inhägnas.

2. Landskapshistorisk bakgrund

Åkermarken och bebyggelsen vid Skedala ligger på relativt plan mark, uppe på en markerad platå som i sin tur utgör en del av en större delatya. Platån begränsas i söder av en bitvis mycket brant sluttning mot Fylleåns djupt nederoderade dalgång. Området ligger strax väster om den så kallade Norteforsen, där å-fåran är betydligt smalare. 400–500 meter ovanför branten finns ett tydligt, omkring fem meter högt erosionshak. Det sträcker sig från några berghällar intill Fylleån i sydost och upp mot väg 25 i nordväst. Haket tolkas som resultatet av erosion från en period då havsnivån stod 40–50 meter högre än idag (Daniel 2006). På SGU:s jordartskarta sammanfaller det med gränsen mellan omfattande isälvsediment in mot Simlångsdalen i ONO och mer varierande avlagringar med lera-silt och isälvsmaterial i väster.

Figur 3. Terrängkarta som bland annat visar Fylleåns erosionsdal och det gamla erosionshaket i åkermarken vid Skedala. Den planerade solenergianläggningen är markerad med mörkgrå skuggning.

Erosionshaket framträder tydligt i terrängen vid Skedala och är starkt *rumsbildande* (se figur 3). Tillsammans med den markerade branten mot Fylleåns erosionsdal och en anslutande ravin omedelbart väster om Skedala gård konstituerar haket ett väl avgränsat landskapsrum. Detta rum har under lång tid, sannolikt långt ned i förhistorien, utgjort en central del av den agrara miljön vid Skedala (jfr vidare nedan och den arkeologiska utredningen). Det underliggande geologiska landskapet har således i hög grad format och styrt landskapsutnyttjandet vid Skedala.

Inga fornlämningar är registrerade inom vare sig projektområdet eller i dess närhet. För en närmare presentation av den allmänna fornlämningsbilden i den här delen av Halmstads kommun och problematiken kring arkeologiska lämningar under mark hänvisas till den arkeologiska utredningen längre fram i rapporten.

2.1 Landskapet på äldre kartor

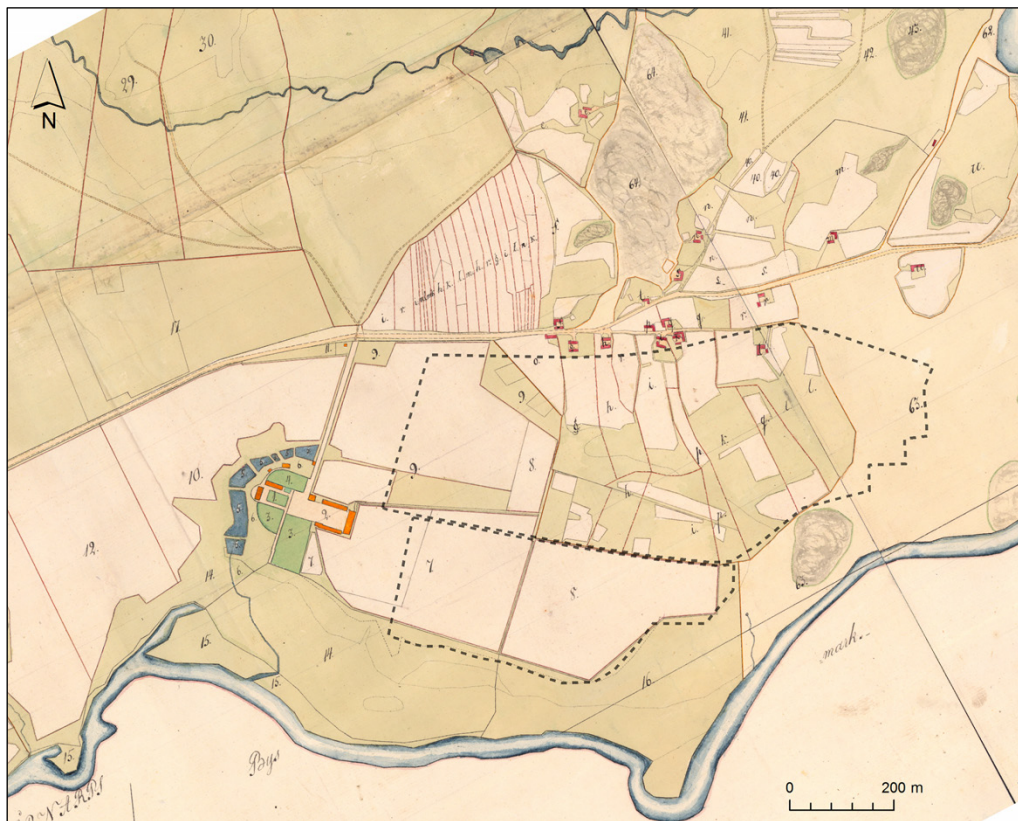
Skedala är belagt som sätesgård, det vill säga storgård, redan under tidigt 1400-tal. Skrivningen är år 1409 *Skethädalä* och de förste kända ägaren är ingen mindre än den danske riddaren och riksrådet Abraham Brodersen (avrättad på order av Erik av Pommern 1410). Gården omnämns i flera dokument från 1400-talet. I ett köpebrev från 1466 listas ett stort antal underlydande gårdar i södra Halland. Under nordiska sjuårskriget brändes Skedala av svenskarna.

På Kettil Classons stora Hallandskarta (se figur 4) från 1652 är Skedala markerat med en säteri-symbol, vilket signalerar att gården är ”ståndsmässigt” bebyggd och bebodd av en frälse (skattebefriad) person, vanligtvis en adelsman. Gården ligger utmed en av huvudvägarna – *landsvägen* – från Halmstad och vidare in mot Småland. Det rör sig här naturligtvis om föregångaren till dagens väg 25. Strax intill vägen löper Fylleån. I figur 4 nedan syn även de andra tre landsvägsstråken som sträcker ut från Halmstad. Strax öster om Skedala har lantmätaren ritat ut flera symboler för berg, vilka visar hur terrängen där ändrar karaktär. Gården ligger ju nära gränsen mellan den historiska slättbygden och skogsbygden.

Figur 4. Utsnitt ur Kettil Classons Hallandskarta från 1652 (Erik Dahlbergs kopia från 1675). I kartan, som har norr till vänster, syns de fyra landsvägarna utgående från Halmstad. Längs vägen i Fylleåns dalgång ligger säteriet "Skeedal", omgivet av grannbyn Brogård och den lilla gården "Stokholm".

Åren 1814–1815 karterades Skedala med alla underlydande ”insockne” gårdar och torp av lantmätaren Anders Lorens Apelstam. Ett utsnitt ur denna karta redovisas i figur 5 nedan. Tack vare den ovan nämnda naturgeografiska inramningen är det ganska lätt att orientera sig i kartan. I nedre delen syns Fylleån. Marken mellan ån och åkerytorna ovanför används vid karteringstillfället både till bete (närmast åfåran) och äng. Åkermarken på platån ovanför har till ganska stor del samma utbredning som idag, utom i nordost där uppodlingen 1814 inte hade nått lika långt.

Figur 5. 1814–15 års karta över ”Säteriet Skedahla”. Projektområdet är markerat med svart, prickad linje. Akten M58-17:2 i Lantmäteristyrelsens arkiv, Riksarkivet.

Bostadshuset längst i väster, bestående av huvudbyggnaden och en lång flygel, är samma som dagens. Hussymbolen intill infartsvägen i norr visar läget för smedjan, vilken också ligger kvar. Grönfärgade ytor utgör trädgård, ”bevuxen med många frugtträn”. I den djupt nedskurna ravinen omedelbart väster om bebyggelsen finns inte mindre än sju dammar i olika storlekar. Samtliga dessa finns ännu kvar och utgör en viktig del av kulturmiljön. Ladugårdsdelen låg i början av 1800-talet rakt öster om mangården, ungefär mitt emellan dagens ekonomibyggnader.

Infartsvägen ansluter till gården från NNO, mellan ”Stockholmsgärdet” (nr 9) och ”Dammgärdet” (nr 10). Det förstnämnda är namngivet efter torpen, tidigare gården, Stockholm som redovisas redan på 1652 års karta (se figur 4). En väg löper också mot öster, mellan ”Stockholmsgärdet” och ”Ladugårdsgärdet” (nr 7). Denna har en något annorlunda orientering än dagens åkerväg i samma område.

Norr om den centrala delen av inägomarken löper landsvägen. Den följer i stora drag väg 25 men gör en hel del ”utbuktningar” som delvis ligger kvar parallellt med dagens väg. I området kring landsvägen finns i nordost flera torp, sammanlagt 14

stycken. *Samtliga* kallas enligt kartans beskrivning "Stockholmstorp"! Alla utom ett ligger strax utanför projekteringsområdet. Torpens åkrar ligger i nära anslutning till respektive tomt. Som tidigare nämnts har Stockholmstorpen en bakgrund i en (troligen) under senare delen av 1600-talet eller början av 1700-talet nedlagd gård med samma namn. Det är dock oklart vilket av 1814 års torp som ligger på en gamla gårdens tomt.

Markerna norr om Stockholmstorpen utgörs till stor del av inägor till den lilla gården Tofta. Den gråfärgade ytan (nr 64) visar ett höjdparti som fungerar som fågata, det vill säga transportväg för djuren ut mot utmarkerna längre norrut. Skedala gård har sina betesmarker närmast norr om landsvägen. Yta nummer 17 på kartan, som i allt väsentligt sammanfaller med dagens Skedala samhälle, benämns "Lyngagärdet" och sägs bestå av en skogsplantering. Som kuriosas kan det här vara värt att notera, att dagens Blomängsvägen och Göstorpssvägen i utkanten av Skedala samhälle nästan helt följer vägstråken på 1814–15 års karta.

Figur 6. Utsnitt ur 1920-talets häradsökonomiska karta. Här syns bland annat den 1889 tillkomna järnvägen med station vid Skedala. Norr om Skedala gård har ytterligare en parkyta tillkommit

Ovan återges ett utsnitt från 1920-talets häradsökonomiska karta. Där framträder effekterna av den stora uppodlingen under 1800-talets och det tidiga 1900-talets agrara revolution. Många ytor som i början av 1800-talet (jfr figur 5) användes till bete och äng är nu uppodlade. Centralt genom kartbilden, alldeles intill landsvägen, löper den 1889 invigda järnvägen mot Bolmen, kallad Halmstad-Bolmens Järnväg (HBJ). Skedala var slutdestination i första utbyggnadsetappen som var klar sommaren 1889. Resten av sträckan öppnades dock för trafik redan under hösten samma år. Stationshuset var den första byggnaden som uppfördes i samhället som senare växte fram i Skedala. Ivar Lyttkens, ägare till Skedala gård sedan 1850, var starkt engagerad i järnvägsprojektet. Järnvägen förstatligades 1947 och lades ned 1966. Den gamla banvallen används idag som gång- och cykelväg.

3. Beskrivning av kulturmiljön vid Skedala gård

Ungefär hälften av projektytan för solcellsanläggningen faller inom det kommunala kulturmiljöintresset Skedala gård. Närmaste riksintressemiljö (Sperlingsholm) ligger drygt tre kilometer längre mot nordväst och således klart utanför påverkansområdet. Det kommunala kulturmiljöområdet beskrivs i Ahnlund & Connelid 2014. Dess avgränsning redovisas i figur 2 ovan. Där syns bland annat att östra begränsningen ligger i lövskogen längs det ovannämnda erosionshaket, i projektområdets mellersta del (jfr drönarbilden nedan). De lägre liggande, före detta ängs- och betesmarkerna längs Fylleån räknas också som en viktig del av kulturmiljön.

Figur 7. Den centralt belägna åkermarken vid Skedala gård, med det gamla erosionshaket i förgrunden. Foto taget mot sydväst.

Som nämndes ovan, och som också illustreras tydligt i drönarbilden ovan, utgör den centrala delen av Skedala gårds gamla inägomark ett naturgeografiskt och i hög grad även kulturhistoriskt väl avgränsat landskapsrum. Bebyggelsen, den gamla infartsvägen norr om gården samt huvuddelen av den äldsta åkermarken återfinns inom platåytan nedanför det gamla erosionshakets övre kant och åkrarna nedanför uppgår längs stora delar av sträckan till uppemot fem meter. I söder begränsas miljön av den mycket branta sluttningen ned mot Fylleån och i väster utgör sidoravinen med dammarna en lika tydlig topografisk gräns. Lövskogen längs erosionshakets östra kant förstärker rumskänslan ytterligare. Även längs den södra kanten finns lövträdsridåer.

Rumsbildningen inom Skedalas central inägomark innebär naturligtvis också att det äldre odlingslandskapets geografi lättare kan uppfattas. De tydliga naturgeografiska ramarna gör exempelvis att överensstämmelsen mellan åkermarken på 1814 års karta och idag är mycket god. Detta gäller för övrigt även inom fler andra delar av miljön.

Figur 8. Bostadsbebyggelsen vid Skedala gård ligger precis på kanten av en djupt nedskuren ravin som har parkkaraktär och innehåller ett stort antal dammar. Foto från nordost.

Den delvis välbevarade och varierade, äldre bebyggelsen i Skedala utgör givetvis ett av kärnvärdena inom kulturmiljön. Mangården består av en huvudbyggnad i trä som vid färdigställandet omkring 1810 ersatte ett stenhus från 1500-talet. Huset har en närmast spektakulär placering på kanten av ravinen i väster (jfr drönbilden ovan). Den flankeras i norr av en lång flygelbyggnad i korsvirkeskonstruktion från 1700-talet. Bland de äldre husen i närmiljön märks en imponerande magasinsbyggnad i två våningar, murad i sten. Den uppfördes år 1764. Vid infartsvägen lite längre norrut ligger en gammal smedja, även den murad i sten.

Figur 9. Strax utanför mangårdsbebyggelsen ligger ett välbevarat, tvåvånings magasin från år 1764.

I de gamla trädgårdsytorna söder om mangårdshuset finns idag några fruktträd och enstaka andra lövträd. Längs kanten mot ravinen står några gamla ekar. Av det äldre systemet med gångstigar återstår idag egentligen bara grusvägarna som omramar gräsytan framför huvudbyggnaden.

Figur 10. Gammal ek i den tidigare trädgården vid Skedala gård.

Ekonomibyggnaderna är numera lokaliserade i två formationer, med en stor mellanliggande, öppen yta. De norra är något mindre och ansluter närmare till bostadsbebyggelsen. I den södra grupperingen har stora förändringar ägt rum på senare år. Flera byggnader har rivits, bland annat nyligen längst i söder, och nya har uppförts.

Figur 11. Den gamla infartsvägen från norr kantas av en vacker allé.

Gamla infartsvägen från norr är tydligt länkad till den centrala bebyggelsemiljön. Stråket från 1814 års karta löper än idag i samma sträckning och kantas av ett drygt tiotal parställda lindar (se foto på föregående sida). Intill gång- och cykelbanan i norr, som följer det gamla järnvägsstråket, står en grindstolpe. Längs infartsvägen finns flera tjänste- och arbetarbostäder från 1900-talets början, liksom den tidigare omnämnda smedjan. Några enstaka alléträd står även kvar längs dagens infartsväg från nordväst. Detta stråk finns med på 1920-talets karta (figur 6) och torde ha etablerats några decennier tidigare.

I den djupt nederoderade ravinen norr, väster och söder om gårdsbebyggelsen finns en till stora delar parkartad miljö, innehållande bland annat samtliga sju dammar på 1814 års karta (jfr drönarfotot i figur 8 ovan). Miljön har en delvis dramatisk prägel, med branta lövträdsbevuxna sluttningar och huvudbyggnaden ”tronande” på kanten högt ovanför. Trädvegetationen domineras av bok och ek med inslag av hassel. Här finns flera äldre träd. Intill några av dammarna växer en del kraftiga bestånd av rhododendron (jfr bilden nedan). Dessa och några små idegranar indikerar att inslaget av exotiska växter kan ha varit större tidigare.

Figur 12. Längs stora dammen i södra delen av den pampiga parkmiljön i ravinen finns flera ymniga bestånd med rhododendron.

Längs ravinens båda sidor, och även upp i anslutande ”småraviner” i norr, löper stigar. Ett par av dem har karaktären av hålväg. På västra sidan har stigarna grävts in i den branta sluttningen (se bild på nästa sida). Några av stigarna löper över spångar och en liten bro.

Det är osäkert när parkanläggningen i ravinen tillkom. Sannolikt skedde det under 1800-talets andra hälft och under den kreativa ägaren Ivar Lyttkens. Parken utgör en mycket värdefull och spännande del av bebyggelsemiljön vid Skedala gård men ligger topografiskt utanför den planerade solcellsanläggningens påverkansområde.

Figur 13. Ingrävd stig längs den branta sluttningen i ravinen nedanför Skedala gård.

I den lägre liggande terrängen mellan höjdplatån och Fylleån i söder finns stora ytor med naturbetesmarker, innehållande en hel del gamla träd. Det rör sig här till största delen om äldre slättermarker. Dessa utgör en viktig del av kulturmiljön. I den delvis mycket branta sluttningen upp mot åkrarna på höjdplatån växer tät lövskog. Även dessa avsnitt ligger av naturliga skäl också utanför projektområdets påverkan.

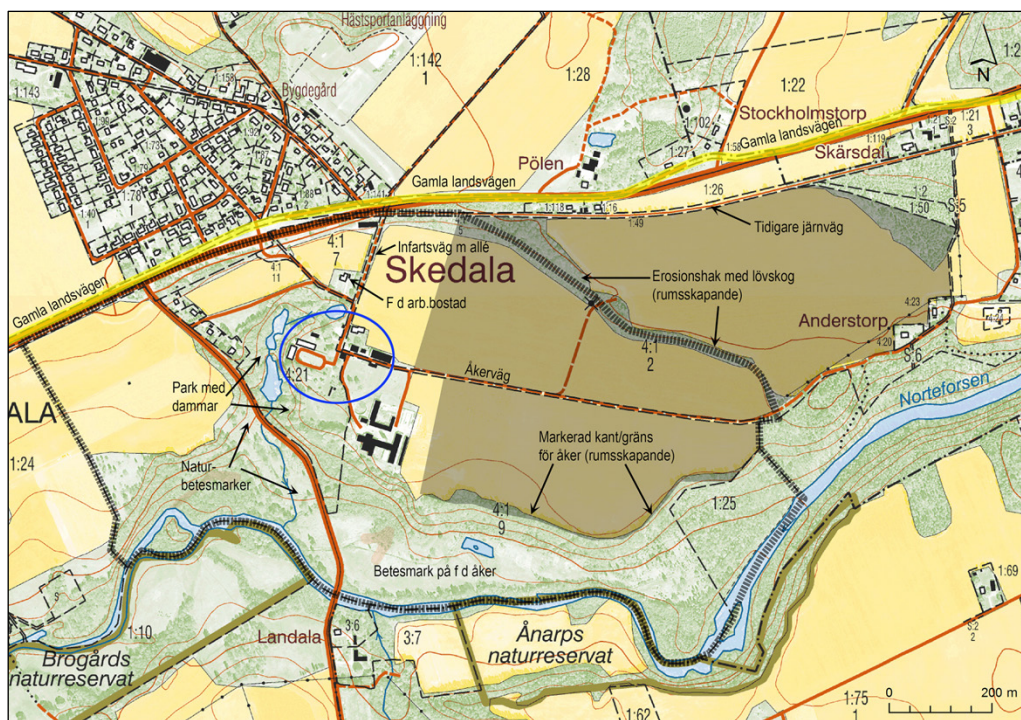

Figur 14. Delar av de gamla ängs- och betesmarkerna längs Fylleån söder om Skedala betas idag. Sluttningen upp mot höjdplatån är bevuxen med lövskog.

4. Bedömning av påverkan på kulturmiljön

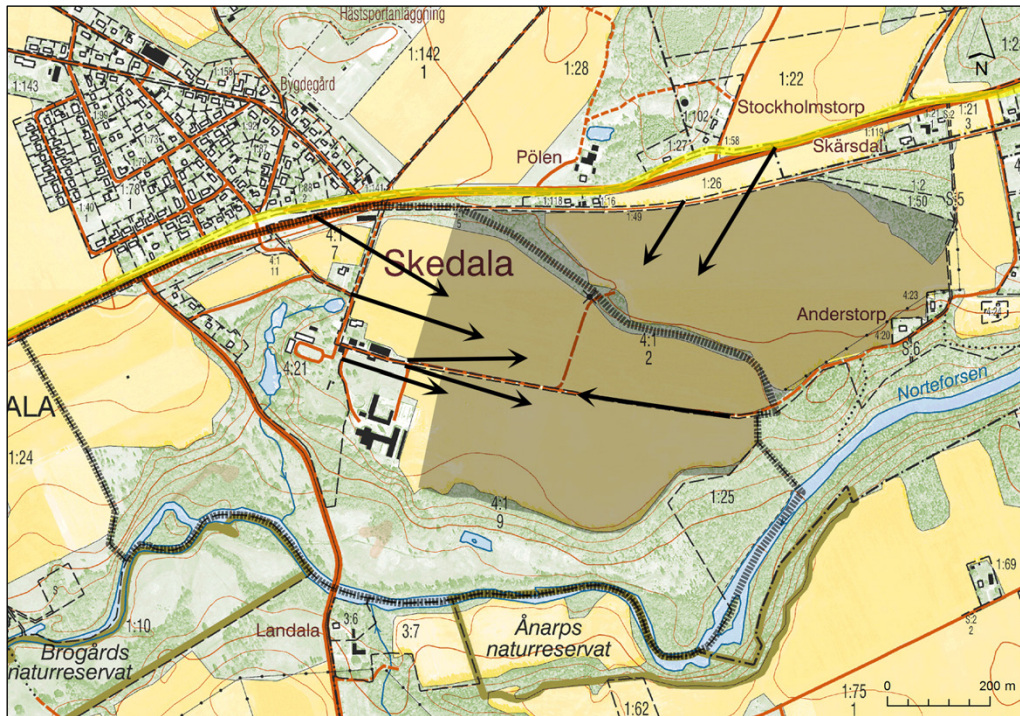
I kartbilden nedan redovisas de viktigaste, överblickbara kulturhistoriska uttrycken i kulturmiljön vid Skedala gård. Miljöns centrala del utgörs av bebyggelsen i väster, den strax norr därom inkommande gamla infartsvägen med sin allé samt det stora åkergräddet på relativt plan mark öster därom. Dessa delar utgör i hög grad en kultur- och landskapshistorisk helhet, som tack vare den naturgeografiska inramningen kan beskrivas som ett närmast slutet ”rum”. Avgränsningarna utgörs av det markerade erosionshaket (med lövskog) i nordost, kanten och den branta terrängen ned mot Fylleåns erosionsdal i söder och sidoravinen i väster. Geologiskt/topografiskt rör det sig här om ett ganska spektakulärt landskapsavsnitt. I bedömningen av vilken påverkan etableringen av solcellsparken kan få är det i första hand effekterna på detta centrala landskapsrum som bör diskuteras.

I den djupa ravinen väster om bebyggelsen finns rester efter en park med flera dammar, vilken intimt hänger samman med bebyggelsemiljön. Den ligger dock helt visuell påverkan från projektområdet. Det samma gäller naturbetesmarkerna längs Fylleån, vilka också i sig utgör en viktig del av kulturmiljön.

Figur 15. De viktigaste kulturhistoriska uttrycken i kulturmiljön vid Skedala gård. Blå ring anger den äldre gårdsbebyggelsens utbredning. Gul linje i och längs väg 25 visar landsvägens äldsta sträckning.

I kartan på nästa sida har de viktigaste och mest frekventa siktlinjerna i landskapet kring den planerade solenergianläggningen markerats ungefärligt. Många utblickar över området sker från väg 25 och den intilliggande gång- och cykelbanan samt från infartsvägen och bebyggelsemiljöns yttre delar. Blickar in mot bebyggelsen sker framför allt från åkervägen som leder ut från Skedala gård. Denna används ganska frekvent som promenadstråk av boende i närområdet. Vyerna från väg 25 och GC-banan i nordost begränsas nästan helt av lövskogen längs det långsträckt erosionshaket. Utblickarna därifrån når inte in i den centrala odlingsmarken.

Figur 16. Dominerande siktlinjer i landskapet Skedala gård.

4.1 Solenergiparkens utformning och visuella genomslag

Projektytan vid Skedala täcker en yta på cirka 45 hektar. Solcellernas maximala höjd uppgår till närmare tre meter över markytan. De förankras i marken med pålar som når ned till ungefär 1,5 meters djup. Kablaget grävs ned.

Kula AB har tagit del av sju fotomontage från uppdragsgivaren OX2, av vilka tre kommer att återges och diskuteras här. De visar vyer från GC-banan i väster (som även får representera utblickar från väg 25), infartsvägen och från bebyggelsens ytterområde. Fotopunkterna visas i kartbilden på nästa sida.

Figur 17. Positioner som använts i fotomontagen. Numrering enligt originalfiler från OX2.

Figur 18. Fotomontage från vypunkt 4091, på GC-banan nära dagens infart mot Skedala gård.

Fotopunkten 4091 ligger på GC-banan ett 50-tal meter öster om dagens infart mot Skedala gård. Som framgår av bilden ovan har man här en relativt vid vy ut över den centrala åkermarken öster om gården. I förgrunden syns allén och den äldsta infartsvägen. Inom vyn finns (något beskuret) även den tidigare arbetarbostaden. I bakgrunden skymtar även delar av ekonomibyggnaderna. Solcellsanläggningen följer fastighetsgränsen mot Skedala 4:1/2, vilken löper cirka 140 meter öster om gamla infartsvägen. Anläggningen ger en relativt stor påverkan i denna för upplevelsen av det stora, centrala landskapsrummet vid Skedala gård viktiga utblick. De uppemot tre meter höga solcellerna begränsar möjligheterna till överblick och rumskänsla i det flacka landskapet.

Figur 19. Fotomontage från vypunkt 4129, belägen på infartsvägen cirka 100 meter norr om bebyggelsen.

Vyn i fotomotaget 4129 visar utblicken från korsningen mellan dagens infartsväg och gamla vägen/allén. Platsen ligger cirka 100 meter norr om gårdstomten, där besökare till gården möts av en första storskalig vy ut över åkerfälten i öster. Trots att solcellsanläggningen ligger 140 meter bort hamnar den tydligt i blickfånget. Effekten förstärks av att åkermarken i det aktuella området ligger relativt högt. Anläggningen ”lyfts upp” och dess övre del hamnar nästan i horisontlinjen. Möjligheterna till överblick minskar avsevärt. I vänstra delen av fotomotaget syns hur delar av den viktiga gränslinjen i erosionshaket/lövskogen döljs. Detta är också

en av få punkter i området där både (delar av) den centrala bebyggelsen och en vid utblick över produktionsmarken utgör en del av samma visuella upplevelse.

Figur 20. Fotomontage från vypunkt 6337, i norra delen av (ekonomi)bebyggelseområdet.

Fotopunkten 6337 ligger i norra delen av bebyggelseområdet. Vyn är i realiteten något vidare än vad som framgår av fotomontaget men här framgår likväl hur nära bebyggelseområdet anläggningen ligger. Påverkan på den för rumsupplevelsen viktiga gränsen i det gamla erosionshaket (till vänster i bild) är även här stor. Den gamla brukningsvägen genom åkerfälten kommer att ”tonas ned” avsevärt.

4.2 Sammanfattande bedömning av påverkan på kulturmiljön

Som redan konstaterats ligger flera viktiga delområden inom kulturmiljön vid Skedala gård utanför den planerade solcellsanläggningens direkta påverkansområde. Det gäller exempelvis naturbetesmarkerna på de tidigare inägorna mellan platån och Fylleån i söder, liksom största delen av parkmiljön i den djupa ravinen väster om gårdsbebyggelsen. Det visuella genomslaget från en fullt utbyggd solcellspark är i dessa delar av kulturmiljön praktiskt taget obefintligt.

Figur 21. Vy från gårdsplanen framför huvudbyggnaden. Siktlinjerna mot åkermarken i öster är här snäva.

En utbyggnad i enlighet med exemplen i fotomontagen inom östra hälften av projektområdet innebär inte heller någon större negativ påverkan på viktiga kultur- och landskapshistoriska uttryck inom det kommunala kulturmiljöintresset. Den aktuella ytan ligger utanför kärnområdet, som åt detta håll begränsas av det markerade erosionshaket med lövskog.

En utbyggnad nära inpå gränsen mot fastigheten Skedala 4:1/2 får troligen inte heller något påtagligt genomslag i siktlinjer från den *innersta* delen av gårdsmiljön. Som framgår av fotot i figur 21 på föregående sida är den omgivande åkermarken i öster ganska nedtonad i utblickar från detta håll. Längre österut, utanför mangårdsbebyggelsen, blir närvaron av en fullt utbyggd solcellsanläggning däremot högst påtaglig (jfr fotomontaget 6337).

Som framgår av fotomontagen 4091 och 4129 leder en fullt utbyggd park till relativt stor visuell påverkan i siktlinjer som utgår från både väg 25/landsvägen och från flera punkter längs gamla och nuvarande infartsvägen. Avståndet fram till de sistnämnda är 140 meter medan bebyggelsen längre söderut ligger betydligt närmare. Solcellsanläggningen får här stort genomslag i den flacka terrängen. I själva verket ligger anläggningens västra gräns på en mindre höjdstreckning (jfr figur 19), vilket innebär att solpanelernas övre del bitvis kommer att tangera horisontlinjen. Upplevelsen av det välvägränsade historiska landskapsrummet i odlingsmarkerna strax öster om Skedala gård försvåras och inskränks. Siktlinjerna från platser i närheten av den gamla infartsvägen är centrala för läsbarheten av kulturmiljön.

Solcellsanläggningen bör utformas så att *rumskänslan* i det öppna odlingslandskapet på platån öster om gårdsbebyggelsen kan vidmakthållas. En central komponent i upplevelsen av miljön är det lövskogsbevuxna erosionshaket som löper diagonalt genom projektområdet. Det är viktigt att detta karaktärsskapande och för det historiska landskapet viktiga element förblir exponerat. En eller flera alternativa layouter, där solcellsanläggningens västra gräns flyttas österut bör tas fram. Den nord-sydligt orienterade åkervägen upp mot mobilmasten kan användas som riktmärke för västlig gräns. En byggnation fram till denna skapar sannolikt ett lämpligt buffertområde mellan solenergiparken och kulturmiljöns centrala delar, där den viktiga och för området särpräglade rumskänslan i det historiska landskapet kan bibehållas.

Eventuellt kan solcellsanläggningens karaktär av ”främmande” element i kulturmiljön tonas ned genom att lövträd planteras längs hela eller delar av den västra begränsningen. Lövträd med lägre höjd intill solcellerna kan i bästa fall smälta samman med den högre vegetationen i befintliga lövridåer längs platåns södra kant. Detta borde kunna bidra till att förstärka rumskänslan i siktlinjerna från väster.

5. Referenser

Ahnlund, B. & Connelid, P. 2014. *Kulturmiljöprogram för Halmstads kommun*. Utgivet av Halmstads kommun.

Daniel, E. 2006. *Beskrivning till jordartskartorna 4C Halmstad NV, NO och SO*. SGU, Sveriges geologiska undersökning.

Sahlgren, J. 1948. *Ortnamnen i Hallands län, del 1*. Bebyggelsenamnen i södra Halland. Utgivna av Kungl. Ortnamnskommissionen.

Arkeologisk utredning, steg 1

Av Jonas Carlsson, Kulturmiljö Halland

INLEDNING OCH SYFTE

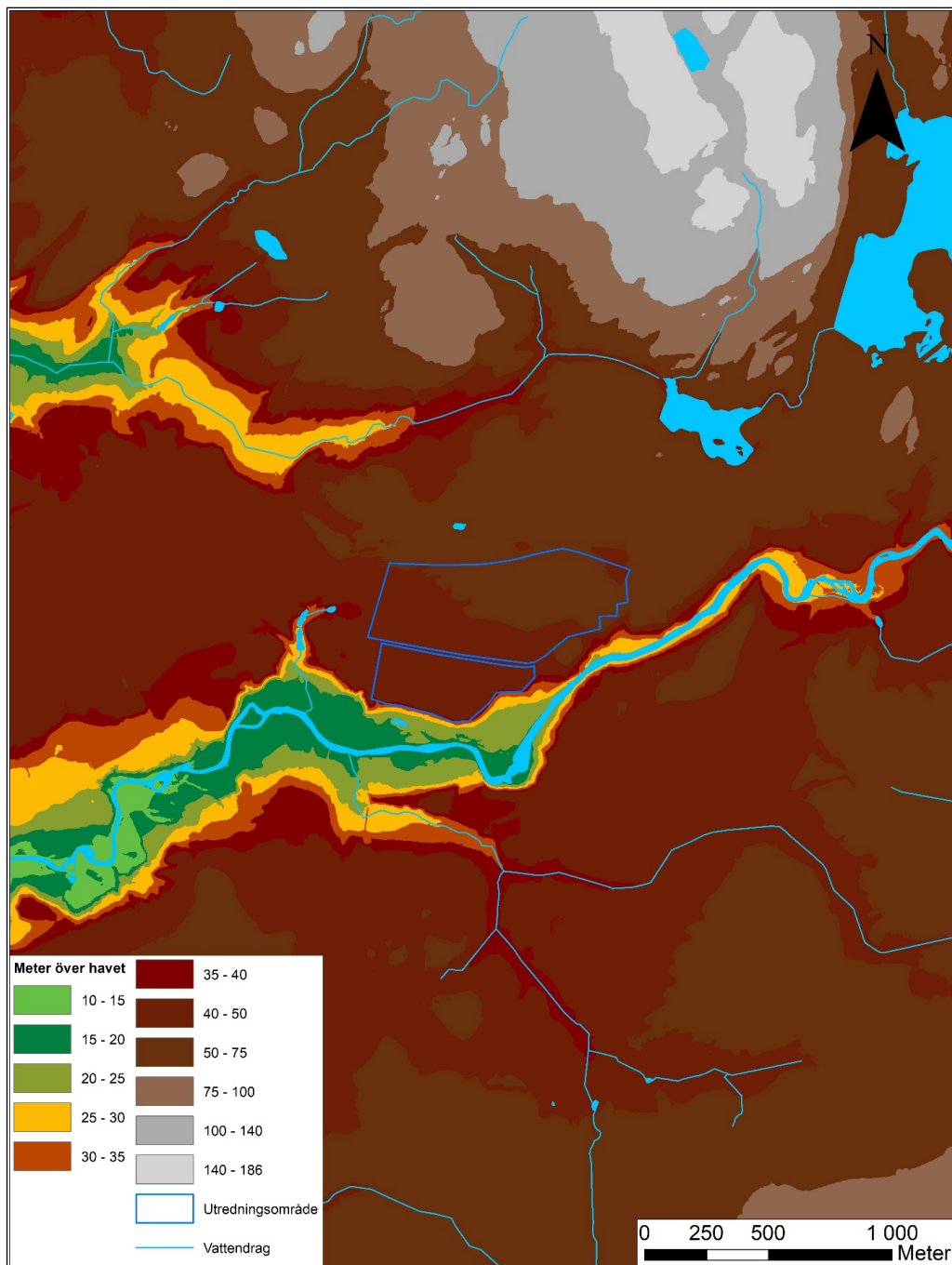
Inför att OX2 ämnar etablera solkraftspark vid Skedala säteri strax öster om Halmstad utför Kulturmiljö Halland en arkeologisk utredning steg 1 i samarbete med Kula AB. Arbetets syfte är att ge en översiktlig bild av kända fornlämningar samt grovt redogöra sannolika lägen för idag okända fornlämningar inom området. Observera att lämningar kan förekomma även utanför av gällande rapports avgivna områden. Redan registrerade fornlämningar omfattas av Kulturmiljölagen och skall undersökas i enlighet med dito.

METOD

Arbetet utfördes genom arkivgenomgång och GIS-analys i syfte att analysera kända fornlämningar med hänsyn till topografi och kunskapsläge, för att i nästa moment etablera potentiella områden för idag okända, under mark liggande fornlämningar.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Utredningsområdet är beläget i Snöstorps socken, strax öster om Halmstad och uppgår till cirka 45 hektar. Det utgörs av relativt flack åkermark ca 35–56 meter över havet och ligger precis vid Skedala säteri. Åkermarken består av två platåer, den lägre ca 42 meter över havet och den övre cirka 55 meter över havet. Direkt söder om ytan öppnar den dalgång upp sig som Fylleån skurit ut genom landskapet i öst-västlig riktning. Västerut förhåller sig marken relativt plan i den så kallade Snöstorpsplatån varpå Halmstad tätort tar vid. Nord-nordost löper Väg 25 varefter höjder och skogklädda berg tornar upp sig i vad som blir det halländska höglandet (fig 1). Enligt SGU (www.sgu.se/kartvisare) utgörs undergrunden inom ytan av sandig isälvmorän med inslag av silt och lera.

Figur 1. Utredningsområdet med omgivande topografi.

Figur 2. Utredningsområdet med historiskt kartöverlägg.

Skedala säteri har sannolikt sina rötter i medeltiden, belägg finns för en gård under 1400-talet med samma namn (ortnamnsregistret.se). Under 1600-talets mitt finns uppgifter om nytt ägande i samband med att Halland blev svenskt, och under följande krig 1657–1658 använde danska armén Skedala säteri som härläger i samband med ett försök att belägra Halmstad (Berger et al 2021). Från 1800-talets början finns även en serie torp i utredningsområdets norra del (fig 2).

Inom utredningsområdet finns inga registrerade fornlämningar, däremot har en vävtyngd påträffats direkt utanför ytan, L1997:5285 (genomgående för stycket – se fig 3–6 för kartreferens). Kända fornlämningar i närområdet utgörs till stor del av högar, ett fåtal har undersökts och i dessa har fyndmaterial från bronsåldern påträffats (Lundborg, L 2007). Söder om utredningsområdet ligger Tolarpsgånggriften, L1997: 6339, en av Hallands få gånggrifter (gravtyp *Stenkammargrav* härrörande neolitikum) samt fyndplats för flinta, L1997:5981. Vidare i söder ligger två högar, L1997:5183, och L1997:5184, samt gravfältet L1997:5231, vilket även skall ha fungerat som Tingsplats. Därtill finns bron L1997:5736 härrörande historisk tid. Mot väst påträffas majoriteten av tidigare nämnda högar. I samma riktning finns även merparten av närområdets kända boplatser. Vid genomgång av utgrävningsrapporter kan området längs Väg 25 på E6ans östra sida ("Snöstorpsplatån") konstateras vara väl arkeologiskt undersökt, med förekomst av flera stora och innehållsrika boplatser. Till dessa kan räknas boplatser med dateringar från mesolitikum till medeltid, bland annat den så kallade Brogårds-boplatserna (L1997:5767) där byggnader och fynd kunde dateras från mesolitikum till järnålder (Carlie, L 1992, 1993). Nämnvärt är också depåfyndet L1997:6131 i vilket ett rikt bronsmaterial framkom. I nordväst fortsätter förekomsten av högar. Norröver finns enbart två fornlämningar, fyndplatserna L1997:5359 och L1997:6210, båda med före-mål som kan dateras till stenålder. Österut finns en småindustri vid Fylleåns bank, L2019:2300. Vidare i samma riktning finns en boplatser, L1997:5489, som utgörs av fåtalet flintor, och ca 0,8km öst om dito ett flertal odlingsrösen som troligtvis härrör från historisk tid.

Det är tydligt att ytorna i väst har brukats mer intensivt än de i öst och norr. Detta har dock sannolikt sin förklaring i den gynnsamma platå västyten utgörs av, visavi de mer svårframkomliga höjderna i norr och öst. Ytterligare en förklaring skulle vara att man knappt utfört några arkeologiska utredningar i öst eller norr, men dessutom saknas synliga gravar. Därmed kan konstateras att närområdet bidragit till mycket gynnsamma förhållanden under förhistorien, men frågan är hur pass långt uppströms Fylleån lämningar går att finna och i vilken omfattning (med all säkerhet har människan alltid rört sig längs hela Fylleån, snarare är det oklart om det rör sig om stora boplatser eller perifera aktiviteter som knappt avsatt arkeologiska spår). Från 1400-talet och framåt finns belägg för gårdsbebyggelse vid utredningsområdet, även om gården alltid legat där den gör idag, d.v.s. direkt utanför ytan, är det sannolikt att spår från jordbruk och dylika gårds relaterade aktiviteter finns inom och i anslutning till ytan. Samma kan sägas för den torpbebyggelse som kan påvisas från 1800-talets början.

Figur 3. Fornlämningar efter typ i närområdets västra del..

Figur 4. Fornlämningar efter typ i närområdets östra del.

Figur 5. Fornlämningar efter nummer i närområdets västra del.

Figur 6. Fornlämningar efter nummer i närområdets östra del.

Figur 7. Ytor rekommenderade för arkeologisk utredning steg 2 i händelse av exploatering.

RESULTAT OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Efter genomgång av kända samt utgrävda fornlämningar kan den så kallade Snöstorps-platån konstateras mycket fornlämningsrik. Sannolikt är det flertalet faktorer som bidrar till detta, däribland Nissan och Fylleån som säkerställer tillgången av färskvatten samt agerar som transportled och gränsmarkering. De sandiga jordarna medför en väl dränerad undergrund lämplig för bosättning samt för jordbruk. Rådande utredningsområde är likväl plant och vilar enligt SGU på snarlik undergrund. Huruvida det döljer sig rika lämningar eller perifera spår är omöjligt att säga utan grävande insats. Under medeltid och framåt är det mycket sannolikt att gårds- och senare säteriverksamhet lämnat arkeologiska spår inom området, särskilt dess sydvästra samt norra delar. De historiska kartorna visar att åtminstone ett av de sk Stockholmstorpen legat inom projektområdet (i NO delen). Flera av de andra torpen återfinns på en karta från 1814 omedelbart utanför områdesgränsen (jfr Connelid ovan). De enda ytor som direkt kan undantas är de slänter och kuperade partier som finns inom området, se figur 7.

REFERENSER

Berger, Åsa, Gustafsson, Stefan & Klange, Johan (2021) *Eldar i Snöstorp: en boplats och härdområden från yngre bronsålder och förromersk järnålder*. Upplands Väsby: Arkeologikonsult

Carlie, Lennart (1993) *Halland, Snöstorp socken, Brogård*. Arkeologisk undersökning 1989–90. Uppdragsverksamheten 1993. Hallands läns museer.

Carlie, Lennart. 1992. *Brogård – ett brons- och järnålderskomplex i södra Halland. Dess kronologi och struktur*. Hallands Läns museers Skriftserie No 6. Lund

Lundborg, Lennart (2007). Undersökningar av bronsåldershögar och bronsåldersgravar i södra Halland. Halmstads, Hylte och Laholms kommuner under åren 1971–2002. Del 2. Hallands läns museer, Halmstad.

Ortnamnsregistret.se – Skedala. Hämtad 2022-11-18.

<https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names/1851385?page-number=1&page-number-basis=1&page-size=20&page-size-basis=20&place-name=skedala&place-name-id=1851385&place-name-search-type=Contains&place-name-sort-order=ascending&show-extended-place-name-filter=false>

SGU – Kartvisaren, jordartskartan – Hämtad 2022-11-18.

<https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html>

REFERENSER

Nilsson, Mats (2019) *Folkvandringstid, vendeltid & vikingatid*. Arkeologisk förundersökning 2019. Kulturmiljö Halland rapport 2020:47. Halmstad.

Ortsnamnsregistret.se – Fröllinge. Hämtad 2022-11-15.

<https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names/471557?place-name-id=471557&page-size-basis=20&page-number-basis=1&place-name-basis-id=331104>

SGU – Kartvisaren, jordartskartan – Hämtad 2022-11-15

<https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html>